

Dues execucions, dos drames guanyadors del Pere Capellà de Teatre

L'1 de juny de 1310 era executada a París Margarida Porete, l'autora d'un llibre que neguitejava la Inquisició. Sis-cents vint-i-sis anys després, el 1936, el crític de cinema Juan Piqueras (nascut a Requena el 1904) era executat per l'exèrcit franquista. Recorden aquells fets dos textos dramàtics guanyadors 'ex aequo' del Premi Pere Capellà de Teatre 2021: 'Procés a Margarida Porete', de Rafael Fabregat, i 'Retrat de Juan Piqueras realitzat per Josep Renau', d'Antonio Cremades i Pedro Montalbán-Kroebel. Tots dos editats per Tres i Quatre.

Per Àlex Milian / @alexmilianbeser

Margarida Porete va ser l'autora d'*L'espill de les ànimes simples* (Proa, 2001), una reflexió sobre el cristianisme que ha sobreviscut fins als nostres dies a pesar de ser perseguida durant segles. Juan Piqueras va ser un crític de cinema, impulsor dels cineclubs a València i corresponsal a París de diversos mitjans catalans i espanyols. La primera va ser cremada viva. El segon va ser afusellat una setmana després del cop d'estat de Franco. Ara dues obres, reconegudes *ex aequo* als Premis Octubre amb el Pere Capellà de Teatre, reivindiquen les seves figures.

'Procés a Margarida Porete'

Rafael Fabregat va conèixer el personatge de Margarida Porete "d'una manera bastant casual". Volia fer una obra dramàtica sobre un fet històric i "casualment va trobar aquest personatge, bastant desconegut" però molt interessant. "Porete —explica Fabregat— era una beguina, una mena de seglar completament independent de l'estructura eclesiàstica o monàstica, però que feia vida de servei, de predicació però completament desvinculades dels vots específics d'un orde religiós".

Al començament, les beguines, com els begards —la seua versió masculina— eren tolerats: "un corrent religiós acceptat durant dos segles, fins que l'Església els va posar fre perquè li feien nosa".

Fabregat explica que, a pesar d'estar interessat des de sempre en la literatura mística, "no tenia cap referència del llibre de Porete". Quan va descobrir el personatge, el va llegir, perquè està traduït per Rosa Maria Aiguader (*L'espill de les ànimes simples*, Proa, 2001), i fins i tot va parlar amb →

→ la traductora per saber-ne més. “És un tractat espiritual d’alta mística i va ser això el que la va portar a judici, a presó i a la foguera, perquè ella no va voler retractar-se d’aquest escrit, que va ser considerat herètic. L’original francès es va recupear fa relativament poc”.

Porete reunia característiques excepcionals en una dona, religiosa i escriptora, d’aquell temps. Segons Fabregat, “és un personatge religiós però al mateix temps desvinculat de l’Església i de la jerarquia, per tant alternatiu. A més, Porete escriu —la qual cosa ja és bastant estranya per a una dona de l’època— i perquè l’entengui el poble, ho fa en francès (en una època en què la majoria de coses s’escriuen en llatí). Finalment, se li dona l’oportunitat de retractar-se i retirar el llibre i ella s’hi nega.”

Per tant, conclou l’autor, “té molta capacitat d’actuar de manera alternativa als estaments, tant del patriarcat com de l’Església o del poder polític i, al mateix temps, en l’últim moment fa una autoafirmació respecte al que ella creu i pensa”.

Però allò que afegeix interès a l’obra de Fabregat és l’encreuament d’interessos oposats del rei Felip IV de França i el Papa en aquell moment. L’obra reflecteix a la perfecció com el cas de Porete és utilitzat pel monarca per tal d’apaivagar la ira del papa Climent V, que està a punt d’esclatar per la decisió de Felip de perseguir els templers i cremar-ne uns quants a París.

“Tot el procés de Porete i la seua execució —resumeix Fabregat— té a veure amb uns fets d’alta política relacionats amb la lluita de la monarquia francesa contra els templers i aquí es barregen molts interessos i moltes trames i subtrames que em van inspirar per escriure”.

MARGARIDA PORETE VA SER CREMADA A PARÍS I JUAN PIQUERAS VA MORIR PER TORNAR DE PARÍS I CAURE EN MANS DELS FEIXISTES EL 18 DE JULIOL DE 1936

D’aquesta manera, la condemna de Porete no es presenta com una acció rutinària —i argumentada— de la Inquisició sinó com una cessió del regne de França a les voluntats del Papa —que era contrari a les beguines— després d’haver-lo

contrariat amb l’atac als templers —que eren protegits de Climent V.

“Les parts de ficció en aquesta obra són més petites del que pugui semblar. Tota la qüestió paral·lela dels templers i la relació amb el procés de Margarida Porete està basada en fets històrics. El procés de Porete corre en paral·lel a l’execució de templers a París en la mateixes dates. Els dos fets històrics s’entrellacen i tenen molt a veure. Això està documentat”, afirma Fabregat.

Tot i que les disquisicions entre l’inquisidor general del regne de França, Guillem Humbert, i el teòleg franciscà Nicolau de Lira recorden les de Guillem de Baskerville i l’inquisidor Bernat Gui a *El nom de la rosa*, Fabregat diu que aquest paral·lelisme no és voluntari. En canvi, reconeix la influència d’una obra dels anys cinquanta del francès Jean Anouilh, *Becket ou l’honneur de Dieu*, que després va portar al cinema el britànic Peter Glenville (*Becket*, 1964) amb Peter O’Toole de protagonista. “Aquesta obra —admet Fabregat— em va impactar molt quan la vaig veure de jove i té aquesta barreja de fets històrics i ficticis que he utilitzat a *Procés a Margarida Porete*. I també el caràcter psicològic”. Pel que fa a les motivacions dels personatges, el referent de Fabregat continua sent Shakespeare.

“Tant de bo la puguem veure un dia representada en un escenari”, desitja Fabregat. De moment, el drama és a les llibreries.

‘Retrat de Juan Piqueras realitzat per Josep Renau’

Si Margarida Porete va ser executada a París, Juan Piqueras va ser afusellat per sortir de la capital francesa, on era corresponal de diversos mitjans espanyols, per viatjar a Astúries per motius de feina. A poques hores d’arribar, va aturar-se a Venta de Baños (província de Palència) perquè li va començar a sagnar una úlcera d’estómac que li havien operat. Faltaven dos dies per l’esclat de la Guerra Civil, però ell no ho podia saber. Mai eixiria de Venta de Baños. Un grup de feixistes del poble el va afusellar per roig per les quatre coses que van trobar a la seua maleta. La seva família —a París deixava dona i fill— no en va saber mai més res. Encara ara els seus descendents no han trobat el cos.

I malgrat la crueta del seu final i la feina feta per Piqueras abans de marxar a París (fundació de cineclubs a València i Madrid; crítica cinema-

PRATIS/CAMPS

togràfica a nombrosos mitjans; participació en una distribuïdora de cinema amb Buñuel i altres socis), el seu nom s'anava oblidant més i més.

Pedro Montalbán-Kroebel, autor del *Retrat de Juan Piqueras...* amb Antonio Cremades, explica que van traslladar a la protagonista la seva estupefacció en adonar-se que una de les sales de la Filmoteca Valenciana, que es deia Juan Piqueras per recordar aquest home de cinema, es va perdre amb la remodelació de la Filmoteca (que va reestructurar dues sales en la nova sala Luis García Berlanga), i va desaparèixer així de la memòria de molts cinèfils.

“Aquest oblit és el que volem trencar amb aquesta obra. Volíem fer un homenatge a Pique-

ras i el fem utilitzant un símbol, que és el retrat que li va fer un altre gran protagonista de la nostra història, Josep Renau”. Aquest gran retrat de Piqueras també ocupava un lloc a la Filmoteca Valenciana i va perdre's després de la remodelació. Els hereus de Piqueras, que eren els propietaris del retrat, van decidir reclamar-lo i cedir-lo a l'Ajuntament de Requena —vila natal de Piqueras— perquè l'exposara, almenys, en un lloc visible i digne.

L'habilitat de Montalbán i Cremades ha estat tractar el cas de Piqueras a través de la investigació d'una universitària sobre l'autoria del quadre i la biografia del retratat. D'aquesta manera, hi ha una història actual amb suspens (sobre l'autoria →

LAHORTE

→ real del retrat i sobre el final de Piqueras) i la història personal de la investigadora doctoral —que viurà els seus descobriments com un terratrèmol en el temps amb moviments sísmics en la seua pròpia vida.

“Utilitzem una protagonista, una dona que fa la seua tesi doctoral sobre Renau i descobreix el quadre de Piqueras, que li crida molt l’atenció”. Realment, el retrat és de grans dimensions i la mirada de Piqueras és corprenedora. “La protagonista —continua Montalbán— comença a tirar del fil per descobrir qui és Piqueras. D’aquesta manera, va descobrint qui era, es va entusiasmant més i més i s’haurà de barallar amb el seu director de tesi, que li aconsella que deixi córrer el quadre de Piqueras, que ni tan sols està signat per Renau”. Tot això és real perquè Renau el va fer a partir d’una foto i li va semblar poc ètic signar-lo. “És cert que el retrat de Piqueras no està catalogat com a obra de Renau. I també és cert que en el catàleg de Renau —que és molt impressionant i hi ha moltíssimes obres— aquell quadre no el trobem”.

La protagonista va esbrinant més i més “i així anem contant fins que expliquem la seva desaparició, que encara ara no s’ha aclarit del tot”, diu Montalbán. “És una història molt tràgica, perquè, quan es troba malament, baixa a Venta de Baños (Palència), s’instal·la en una

penió i es posa en contacte amb uns amics perquè el vinguen a buscar. Un amic seu es compromet a enviar-hi una ambulància l’endemà però l’endemà és el 18 de juliol de 1936. Esclata el cop d’estat, l’ambulància no arriba mai i, a Venta de Baños, els feixistes es fan ràpidament amb el control del poble i al cap d’una setmana l’afusellen”.

La novetat de *Retrat de Juan Piqueras* realitzat per Josep Renau és que els autors creen una obra molt àgil, d’escenes curtes i molt diverses, amb un ritme gairebé cinematogràfic. Segons Montalbán, eren “molt conscients” de voler estructurar una obra “quasi cinematogràfica, amb escenes molt curtes i molt dinàmica” que, malgrat això, fora “perfectament traslladable a un escenari”.

Tot i que els autors tenen obres dramàtiques independents, aquesta és la quarta col·laboració entre Montalbán-Kroebe i Cremades, i la tercera que rep un reconeixement en forma de premi. Totes quatre estan publicades. “Escriu des de punts de vista diferents —reconeix Montalbán—, però de tant en tant ens agrada fer una cosa entre els dos. Tot va començar fa poc més de quinze anys. Ens vam conèixer, vam fer una obra a quatre mans, ens la van premiar i després fem una col·laboració conjunta de tant en tant perquè ens agrada. I ens ha anat bé sempre. Quan escrius en col·laboració, arribes a un lloc on probablement no arribaries tot sol”.

Curiosament, la història de Piqueras és el fons, part de l’escenari que descobrim amb l’obra, però la intenció última va més enllà d’això i la clau es troba, una altra vegada, en la transformació del personatge. L’objectiu era explicar la sensació “d’insatisfacció amb una situació” on el personatge ha arribat sense saber com. “Moltes vegades ens trobem en un lloc o en una feina o en una situació vital on les circumstàncies t’hi han anat portant. No estàs on volies. I no ha estat fruit d’una decisió conscient sinó que les circumstàncies t’hi han anat portant i et demanes per què estàs ací i com hi has arribat”. I al final, aquesta història esclatarà paral·lelament a la del personatge històric. “És la història d’una persona que està vivint moments de crisi personal, laboral i familiar, una crisi que porta cap a una resolució catàrtica que fem coincidir amb el final de la història de Piqueras”.

I s’abaixa el teló. ●